

Pályaválasztós

A minap azon töprengtem, hogy kiből mi lesz, és miért. Kisiskolás olvasmányom jutott eszembe, aminek az volt a címe: „Berci olvasztár lesz!” De miért is lesz Berci olvasztár?

Először is azért, mert Berci ózdi gyermek, és mert az apukája is olvasztár volt. Továbbá olvasztárnak lenni nagyon jó, és ekképpen lehet csak igazándiból építeni a szocializmust, valamint erősíteni a dolgozó nép hatalmát. Ezek ugye világos és érthető tények, de miért lenne egy parasztgyerekből pilóta? Nyilván eddig azt hitted, legfeljebb tévedésből, véletlenül, fontos és felelős személyek súlyos mulasztása okán - vagy esetleg nem hittél semmit. Tudd meg most tőlem, mert magadtól úgyse jönne rá: a tehén miatt!

Tudom, most megdöböntél, és azt gondold, hogy ez egy zavarodott elme kóros asszociációja, de csupán arról van szó, hogy sohasem voltál parasztgyerek, és így nem ismered a tehénőrzés, mint állítólagos emberi tevékenység, valamint pedagógiai abszurdum belső tartalmát. De kalandra fel, miért ne engednénk meg magunknak egy kis áltudományos töprengést a pályaválasztásról?

A „tehénőrzés” mint szó, maga egy steril anakronizmus, mert a tehenet nem lehet őrizni. Arra mindketten (mármost te és a tehén) alkalmatlanok vagytok. Csak apád bízik abban, hogy személyénél külön utódot nemzett, vagy már régen elfelejtette, hogy parasztgyerekként neki sem sikerült, de lehet csupán gazdasági kényszer is, minden filozófiai háttér-magyarázat nélkül. Az emberi szabad akarat sikeres korlátozásával lehet nullához konvergáló esélyű kísérleteket tenni, de minek? A tehénnek erről eredendően más a véleménye.

*

A tehén jámbor állat, állítják azok, akik mesekönyvben, fényképen vagy vonatablaktól láttak tehenet. Valójában azonban a tehén a legalamuszibb, legálmokabb élőlény Isten teremtményei között, még az emberen is túltesz! (Ezen képességeit talán a kecskék legtehetségesebbje képes csak felülmúlni.) A tehénőrzés valójában a dögunalom és a kudarcra ítéltség állapotának egy szóba sűrített megfogalmazása.

A kikényszerített sikertelen kísérletek forgatókönyve a következő: apád kérésére, majd egyre testközelibb fenyegetéseinek hatására eloldod a tehén kötelékeit az istállóban, és elindultok a legelő felé. Eközben a tehén eljártssza, hogy ő vak: nagy güli szemei egyáltalán nem azért vannak a fején, hogy azokkal lásson. Nem találja az ajtót, ezért a falon át akar kimenni. Gondosan felborogat mindent, hátha elvernek téged mindjárt az elején, hiszen ügyetlen és gondatlan vagy. Útközben a tehén botanikusként és rovargyűjtő tudósként viselkedik: leharapja a teraszra a muskátlit azért, hogy anyád is haragudjon rád, mert különben az éhhalál küszöbén sem enné meg. Mind a négy lábát csutkára fékezi, ha meglát egy, az útirányra merőlegesen haladó ganajtúró bogarat. Rövid morfológiai vizsgálattal megállapítja, hogy az a világ leghalálosabb mérgű rovarja, amely különösen a tehenekre veszélyes. Felgerjeszti magában az egyébként oly ősi és természetes menekülési ösztönt, és szilaj vágtaiba kezd. Természetesen a szomszéd előkertjén keresztül, gondosan ügyelve rá, hogy egy rózsát se maradjon helyrehozható állapotban.

Aztán megérkeztek a legelőre. A tehén elégedett legelészésbe kezd. Miért is ne volna elégedett, hiszen ez idáig három elverést intézett el neked. Ami most következik, az a mélypszichológia! Te pontosan tudod, hogy ez nem igaz, de mivel kedvedre volna, egy idő után hinni kezded, hogy elérkezett a békekötés, a megbékélés ideje. Tulajdonképpen a tehén nem is gonosz élőlény, csak egy szegény állat, aki oktalanságában néha problémákat okoz... Mekkora nagy hasa van, és milyen keveset tud harapni egyszerre! Amíg ebben a tempóban jóllakik, te nyugodtan ábrándozhatsz és elmélkedhetsz a világ dolgain. Például elgondolkodsz azon, hogy szegény tehénnek elfejik a tejét, elveszik a gyereket, szekeret kell cügölnie és a végén, ha úgy döntenek, hogy már nem jó semmire, megeszik.

Leheveredsz a fűben. Hallgathatod a rovarok zümmögését. Elámulhatsz a rétisasok gyönyörű röptén. Milyen jó is nekik, sóhajtozol. Szabadon szárnyalnak, érezni a röptükön a kirobbanó, fölényes erőt, a biztos repülőtudást. Bámulod a bátorságukat, amikor összezárt szárnyakkal zuhannak, és az egérnek esélye sincs. A zuhanás után pedig szinte fellövik magukat az égbe.

Elmerengsz a felhők csodálatos rajzolatain. Honnan jönnek, hová mennek? Mi mindent látnak ezek a világból, amire neked esélyed sincs... Porig alázott féregnek érzed magad, és irigyelsz minden más élőlényt és jelenséget, aki vagy ami nem te vagy, mert ezen a világon csak te vagy tehenőrzésre ítélve. Felpillantasz, látod a tehenet, sorsod és életed megszomorítóját, és elszégyelled magad. Gyalázatos dolog haragudni erre a békésen lelegelő szerencsétlenre, gondolod, és újabb fontos dolgok jutnak az eszedbe, amelyeken ugye érdemes eltöprengeni. Közben nem érzed, hogy a tehen a difúzió (biofizika) sebességével ugyan, de oldalalag a kukoricás felé. A súlyos gondolatok elálmosítanak, elszunnyadsz hát.

Ordításra riadsz fel. A csősz, más szóval a mezőőr ordít, mint a sakál. Ő a másik biológiai objektum, aki a tehenel szövetségben az életed megromtója. A szegény, ártatlan, őrizetlenül hagyott tehen által okozott kárról tart előadást apádnak naponta, drámai erővel jelenítve meg jellembeli fogyatékoságaidat, és sajnálkozva amiatt, hogy apádnak a tengernyi gondja mellett nincs elég ideje megnevelni téged. Naná, hogy elvernek, mint jég a határt!

*

A tehen a kukorica közepén csápol. Amit nem bír lelegelni, azt gondosan letapossa. Kóróra, gazra nem lép, az időpocsékolás. Tudja jól: nem sok ideje van az elveretésedhez szükséges pusztítást elvégezni. A kukorica természetesen apád legádázabb haragosáé, így az örök harag még örökösebb lesz, a te elpüfölésed pedig holtbiztos. És akkor még hálnak is kell lenned, mert megtehetette volna, hogy nem a kukoricába, hanem a lucernába gázol... ott ugyanis kitűnően meg lehet puffadni!

Amikor apád meglátja a tehen hordóhasát, azonnal elver. Elver akkor, amikor megállapítja: nincs mese, ki kell hívni az állatorvost. Elver, miután kifizette az állatorvost, és még egyszer halmozati büntetésül. Eközben a tehen nagyokat röhög a markába, és kéjesen bőfög. Bődül még egy szívfacsarót, hátha sikerült kiporoltatnia még egyszer, majd álomra hajtja azt a jámbor fejét.

Te a könnyeidet keresztül nézed a semmit, sajjog a feneked, és eszedbe jutnak a rétisasok. Lassan épül benned, de megfordíthatatlanná válik elhatározásod: pilóta leszel! Nem érdekel, mennyit kell tanulni, küszködni, hogy veszélyes. Mindehhez a tehen állítja elő a szükségesnél is megalapozottabb motivációs bázist. Elhatározásod pillanatában nem gondolsz arra, hogy majd egyszer, sokkal később mélységes hálát érzel a tehen iránt. Amikor lenézel, és meglátod a réten azokat a parányi, tarka

foltokat, úgy könnybe lábad a szemed, hogy nem látsz el a műszerfalig. Meglátsz egy még parányibb pontot is, aki lehet, most határozza el éppen, hogy pilóta lesz, mert meglátott téged a sasokkal együtt repülni az égen...

Szárnyalós

Az egész egy nagy pofátlanság. Ott van ugye a madár. Vagy mindegy, hogy madár-e, lehetne éppen a házi légy is, számukra a repülés nem kérdés. Először is úgy vannak megcsinálva, másrészt a repülni tudás életképességük minimumát jelenti. Az elefántnak esze ágában sincs repülni - gondolom én - a kecskékről meg pontosan tudom, hogy nem is akarnak. Mikor e tárgyban legutóbb kérdést intéztem hozzájuk, csak annyit mondtak: régóta tudjuk, hogy hülye vagy. Igazság szerint nekünk járna egy nálad normálisabb szolgál, de ne reménykedj - ha már így alakult, így is jó. Csak röhögni tudunk a kezedből a vödör, ötször jössz vissza ellenőrizni, hogy ránk zártad-e az ajtót, tudjuk, hogy repülni méisz. Messziről érezzük a majrét, hogy mi munkálkodik az agyadban. Náladnál a legkoszhadtabb kecskének is több esze van. Csak azért nem rúgjuk szét a kapudat, és az ákom-bákom kerítésedet, mert sajnálunk. Hát miért nem jó neked a Földön?

*

Tényleg, miért nem jó? Egyszer már azt hittem, megfejtettem a rejtélyt, a tehenőrzés kelti fel a csilapíthatatlan vágyat. De ez sem igaz, mert a baj sokkal előbb keletkezik. Kisiskolás koromban dolgozatot kellett írni arról, mi leszek, ha nagy leszek. Meg is kellett indokolni. Nos, én azt írtam, hogy pilóta, mert minden pilóta hős, és egy hőst még az apja sem mer elverni. Ez nyilván rossz fényt vetett szegény apámra, abszolút igazságtalanul, hiszen bár gyakran elvert - de korántsem gonoszágából. Azért, mint ezt sokkal később megértettem, mert minden oka meg volt rá.

A pilótaság is úgy volt, hogy olvastam egy novellát egy hős szovjet pilótáról. A történetre már nem emlékszem. De arra igen, hogy annyira elbűvölt, hogy még verset is írtam róla. A Toldi méretű művet elküldtem a Pajtás újsághoz, egyenesen Miska Bácsi Levelesládájába. A jóságos Miska bá' minden alkotást jóindulatúan elbírált, igyekezőven nem letörni a kis írópalánták igen zsenge hajtásait. Nekem imígyen válaszolt: „Lacika! Amit küldtél, az formára és a rímeket illetően vers, de nem írnád meg, valójában mi ez?” Szóval a költőségnek így kampec!

A pilótaság második állomása egy kor- és tetéstársammal közösen építeni tervezett és csekély részben kivitelezett repülőgép volt, amelyhez az apja pajtájából loptuk a deszkát, apám ládájából a szöveget. Műszaki dokumentációként a Repülés ABC-je szolgált. Úgy terveztük, hogy a géppel lerepülünk a dombról, amelyen építeni szándékoztunk, és majd útközben kitanuljuk a pilótaságot is. Hála Istennek (vagy nem) időben lebuktunk. A verést követően a Dezső barátom ki is gyógyult a repülésből. Azt mondják, most docens a közgázon.

Nekem ez nem sikerült. A tehénörzés és lustaság alapú esettanulmányok írása közti rövid szünetekben szimulátort építettem a szénapajtában. Kartondobozok, szögek, deszkák, bokszos skatulyák, hintőporos és vimes dobozok, színes és színtelen drótok szolgáltak alapanyagul. A bibliám szintén A Repülés ABC-je volt, továbbá minden olyan mű, amelyben a repülésről legalább egy mondat írva volt. Ha azt hiszed, hogy ez játék volt, tévedsz!

Behunytam a szemem, gondolatban ellenőriztem mindent. Kigurultam a pályára. Engedélyt kértem a toronytól, megjelöltem a szektort, amelyben a repülési feladatot végre szándékoztam hajtani. Beállítottam a keverési arányt, a légszűrőt állásszögét, gázt adtam, és felszálltam. Műrepülő figurákat repültem, ha pedig valamit elcseszttem, fekvőtámaszokra ítéltam magam - és ha volt időm, ismétlésre.

*

Sokkal később egy haverom elvitt műrepülni egy Zlinnel. Forogtunk-pörögtünk, ahogy kell. A pasi fél szemmel rám-rám sandított, várta, hogy mikor leszek jaj-lila vagy alma-zöld. Nem lettem, és ez meglepte. Gondolom, ennek ellenére úgy nézhettem ki a jobboldali ülésben, mint egy elmélyülten pisilő disznó. Mi tagadás, nagyon, de nagyon élveztem a dolgot! El is határoztam a mély hálaérzetből kiindulva, ennek az embernek én jártomban-keltemben jó hírét költöm.

- Vedd át, ha akarod! - mondta, megrázta a botkormányt, és legalább öt centire eltávolodtak a kezei a kormánytól.

Óvatosan megmozgattam a botot és a láborkmányokat. Örömmel konstatáltam, hogy a Zlin még nem észlelte, ostoba, tudatlan kezekben van, zokszó nélkül reagált.

- Mit akarsz csinálni? - kérdezte a haverom.
- Először bal orsót! - válaszoltam elszántan.
- Bal orsót? Azt sem tudod, mi az!

Jobb kezének kinyújtott mutatóját halántékához emelte, majd öklének fúró mozgásszerű forgásával sértő mozdulatot tett. A földön nyilván po-

fán vágom érte, de ott és akkor megtoltam a botot, majd egy leginkább írott j betűre hasonlító gyors mozdulatot írtam le vele, és megpróbáltam a gépet egyenesben tartani. Az orsó dobott lett, nyilván a szülőanyja sem ismert volna rá, de a szándékoltóság, vezettség vitathatatlan volt.

- Ugyanezt jobbra? - Megcsináltam.

- Fel ezerötre, két és fél fordulat, dugó balra - szólt az utolsó parancs.

Amikor a gép felkúszott ezerötre, benéztem a horizontot, lekaptam a gázt, felrántottam az orrát és beléptem balra. Gyönyörű volt! Azt hiszem, ő vette ki, mert úgy elbámultam, hogy lehet, Új-Zélandon lett volna a dugóm vége. Amikor leszálltunk, megkérdezte:

- Hol tanultad?

- Gyerekkoromban, a szénapajtában!

- Előfordult már veled valaha is, hogy jön ki a levegő a szádon, rezegnek a hangszálad, és nem hazudsz? - kérdezte.

*

Amikor bejelentettem apámnak, hogy én bizony pilóta leszek, felkészültem a lehető legnagyobb verésre. De nem vert el, csak elsápadt és a szája széle remegett.

- Te tényleg ennyire hülye vagy? - kérdezte. De valójában nem is kérdés volt, ténymegállapítás. Később hallottam, amint vitatkoznak anyámmal.

- Még mindig jobb, ha lezuhan, mint ha felakasztják! - szólt a végső érv.

De már a repülő-orvosi vizsgálat elkente sorsomat. Kiderült, a jobb szemem töréshibás, tehát az MHSZ elvei szerint a földhöz ragadtam. Szomorú voltam és csalódott. Tehetetlen dühömben leromboltam a szimulátort, kis falunk első és utolsó szimulátorát. Más irányt vett a sorsom, a repülés utáni vágy is halványult. Dolgoztam, tanultam, gyermekeim, szakmáim és diplomáim lettek. A repülőnapokra szándékosan nem mentem ki, de mindig felfelé tekeredett a nyakam, ha repülőgépbúgást hallottam. A zajra mindig keserű lett a szám íze, és a szívemben valami furcsa szorítást éreztem.

Harminc voltam, amikor egy alkalmi ismerősöm elvitt egy Góbéval. Utólag tudtam meg, hogy ballaszt helyett, de az élmény és a hála örökké tart. Negyven voltam már, amikor az életembe belibbent a sárkány! Elhatároztam, amikor először, saját tudásom szerint elemelem a fenekem a földtől, cefetül megünneplem! De elfelejtettem ünnepelni - túlságosan el voltam foglalva a behelyezkedéssel, a siklás szögével, a kilebegtetéssel.

Sok szép órát repültem már, amikor egyszer kellemesen elfáradva leheveredtem a reptéren, fejemet az orrfutónak támasztva. Nézegettem a hajladozó fűszálakat, a szöcskéket, majd megütötte az orromat a száradó szénairat. Erről eszembe jutott a szénapajta, és egyszer csak patakokban eleredt a könnyem. Kitört bennem az ünnep, mint Balfon a bűdös víz. Könnyeim szivárványán keresztül láttam a kiskölyköt, amint boldogan feszít a kacatjai között. Fején a nagybátyjától lopott füles motoros-sapka. Ünnepelem, mint egy császár. Tehettem, hiszen nem látott senki. Talán a szénapajtának köszönhetem azt is, hogy pontosan tudom, a repülésről soha nem fogok eleget tudni. A levegőben csak megtúrt személy vagyok. Esetlen és ügyetlen azokhoz képest, akiket oda teremtettek. Tudnom kell, amit tudhatok róla, akkor legfeljebb megtűr. Pontosabban neki mindegy - a számlát úgyis én fizetem. A szerkezetemet is, a teljesítménye határait is ismernem kell, hogy megtúrt lehessenek a nem nekem teremtett közegben.

Az ember úgy van megcsinálva, hogy folyton elméleteket kell gyártania. Szabályokat kell alkotnia, amelyeket majd megcáfol, vagy átlép. Elámul saját bölcsességén, és szégyenérzet nélkül cserél elveket, eszmét. Nem elegáns dolog manapság Lukács Györgyre hivatkozni, de nem én tehetek róla, hogy ő jött rá helyettem: „A szabadság nem más, mint a felismert szükségszerűség.” A fizikai paraméterek határain belül én is szabad vagyok.

*

Engem a repülés utáni sóvárgás, majd a repülés alázatra, önismeretre nevelt. Nélküle silányabb, értéktelenebb lennék. Mielőtt még azt hinnéd, mennyekbe dicsérem magam, el kell mondanom, hogy ezeket a tulajdonságokat inkább másokban, a társaimban látom. De többször, mint jól esne, az ellenkezőjét is. Be kell vallanom, ezt valahogy nem értem. Hogy maradhat valaki életben, annak ellenére, hogy nyilvánvalóan felelőtlen és fegyvel-

mezetlen? Elgondolkodtató az is, ki mire használja a repülést. Nagy szerencse, hogy nincs rám bízva élők és holtak ítélete. Van, aki így fog csajokat. Erről nincsen véleményem. Van, aki - például én - ezen a módon rakja össze magát, hogy újra szétessen a következő repülésig. Van, aki meg csak egyszerűen pénzt keres.

Sokáig azt gondoltam, hogy csak képzelem, de ma már pontosan tudom, a szimulátoromból pontosan úgy láttam a Földet, mint most, le- és széttekintve. Négyszázról, hatszázról már alig látszik az ember. Kicsi, jelentéktelen pont Isten gyönyörű palettáján! Ha az utcán jön szembe veled, eláll a lélegzeted, olyan gyönyörű nő. Ha kiszáll a Mercedesből, megremeg a térded, mert akkora hatalmas főnök. Fentről nézve pedig alig kivehető szürke pontocska, araszoló bűdösbogár. Ha fentről nézed, felsejlenek előtted – alattad – a valós arányok. Ekora, és csak ennyi az ember! Nem csoda, ha úgy érzed, lent hagyta a gondjaidat, mert elemelkedtél attól a szinttől, ahol születtek. Megnyugszol, megtisztul a lelked. Mélyeket sóhajtasz és örülsz, hogy embernek születted. Örülsz, hogy repülhetsz. Hálát érzel minden és mindenki iránt, aki ebben segített. Úgy érzed, jobb lettél, és ez igaz is. Aztán belesüllyedsz a mocsokba. Leszállsz, szeretsz, gyűlölös, csapdákat állítasz másoknak, és megpróbálsz kimászni azokból, amelyeket neked állítottak. Harcolsz vélt és valós érdekeid szerint.

Repülni mégsem pofátlanság. Csak akkor, ha azt hiszed, hogy neked ehhez feltétlen jogod van, és hogy a többi ember fölé emel. Ha azt hiszed, hogy csak akkor, és csak ott fent kell fegyelmeztetnek, türelmesnek, toleránsnak lenned. Ha nem érted meg, hogy ideiglenes belépőt kaptál sokak számára elérhetetlen dimenziókba, és egyúttal esélyt és segítséget ahhoz, hogy emberként jobb legyél. Hogy jobban szeresd magad, embertársaidat, Isten szép világát.